

มงคลที่ ๒๗

ขันติ จะ : มีความอดทน

พันตรีธีรภัทร เมฆขุนทด
ป.ธ.๖, พธ.บ.

ขันติ คือ ความอดทน ความอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่พอใจ หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกระทอนกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ไม่หวั่นไหว ต่อของเสีย ของสกปรก ของหอม หรือของดีงามก็ตาม

งานเล็กใหญ่ในโลก ที่สำเร็จได้ นอกจากอาศัยปัญญาเป็นตัวนำแล้ว ต้องอาศัยคุณธรรมข้อหนึ่งเป็นพื้นฐาน คุณธรรมข้อนั้นคือ ขันติ

ทำไม จึงว่า ถ้าขาดขันติเสียแล้ว จะไม่มีงานชิ้นใดสำเร็จได้ เพราะว่า ขันติเป็นคุณธรรมสำหรับต่อต้านความท้อถอย ขับเคลื่อนให้เกิดความขยัน และทำให้เห็นอุปสรรคต่างๆ เป็นเครื่องทำลายความสามารถ

ความอดทนที่ถูกต้อง

๑. มีความอดกลั้น เมื่อถูกด่า ก็ทำราวกับว่าไม่ได้ยิน เมื่อเห็นอาการไม่ดีก็ทำราวกับว่าไม่เห็น ทำตามเหมือนตาไม้ไผ่ ไม่ปล่อยให้ใครรำคาญใจไปด้วย ใส่ใจแต่เรื่องที่จะทำความเจริญให้แก่ตน เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา

๒. เป็นผู้ไม่ดูร้าย คือสามารถข่มความโกรธไว้ได้ ไม่โกรธ ผู้ที่โกรธง่ายแสดงว่ายังขาดความอดทน ดังคำตรัสของท้าวสักกะที่ว่า

“ผู้ใดโกรธตอบผู้ที่โกรธก่อนแล้ว ผู้นั้นกลับเป็นคนเร็วกว่าผู้ที่โกรธก่อน
ผู้ที่ไม่โกรธต่อบุคคลที่กำลังโกรธอยู่ ย่อมชื่อว่า เป็นผู้ชนะสงครามอันชนะได้ยากยิ่ง”

สํ. ส. ๑๕/๘๓๕/๓๒๕

ประเภทของความอดทน

ความอดทน แบ่งเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. อดทนต่อความลำบากตรากตรำ เป็นการอดทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ความหนาว ความร้อน ฝนตก แดดออก ไม่โทษเทวดาฟ้าดิน หรืออ้างเหตุแล้วไม่ทำงาน

๒. อดทนต่อทุกข์เวทนา เป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่สบายกาย ความปวดเมื่อย ผู้ที่เวลาเจ็บป่วยจะร้องครวญคราง พร่ำเพ้อรำพัน หงุดหงิด ฉุนเฉียวง่าย ผู้รักษาทำอะไรก็ไม่ถูกใจ โกรธง่าย จึงป่วยเป็น ๒ เท่า คือแถมป่วยใจด้วย

๓. อดทนต่อความเจ็บใจ เป็นการอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ ความขัดใจ อันเกิดจากคำพูดที่ไม่ชอบใจ กิริยามารยาทที่ไม่งาม การบิบบั่นทั้งจากผู้ใหญ่และผู้น้อย

๔. อดทนต่ออำนาจกิเลส เป็นการอดทนต่ออารมณ์อันน่าใคร่น่าพิสดารใจ อดทนต่อสิ่งที่อยากทำ แต่ไม่สมควรทำ เช่น อดทนไม่เที่ยวเตร่ ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่รับสินบน ไม่คอร์รัปชัน ไม่ผิดลูกเมียเขา เป็นต้น

การอดทนข้อนี้ทำได้ยากที่สุด โบราณเปรียบไว้ว่า “เขาด่าแล้วไม่โกรธ ว่ายากแล้ว เขาชมแล้วไม่ยิ้ม ยากยิ่งกว่า”

วิธีฝึกให้มีความอดทน

๑. ต้องระลึกถึงหิริโอตตปปะ เมื่อมีความละอายและเกรงกลัวต่อบาปอย่างเต็มที่ ความอดทนจะเกิดขึ้น ดังตัวอย่างเรื่อง พระเตมีย์ใบ้

เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ มีอยู่ชาติหนึ่ง พระองค์เกิดเป็นโอรสกษัตริย์นามว่าพระเตมีย์ ขณะอายุได้ ๖-๗ ขวบ ได้เห็นพระราชบิดาสั่งประหารโจรโดยใช้ไฟครอกให้ตาย ด้วยบุญบารมีที่ทำมาดีแล้ว ทำให้พระเตมีย์ระลึกชาติได้ว่าภพในอดีตพระองค์ก็เคยเป็นกษัตริย์ และก็เคย

ประหารโจร ทำให้ต้องทนกรอกอยู่ช้านาน จึงคิดว่า ถ้าชาตินี้เราต้องเป็นกษัตริย์อีก ก็ต้องฆ่าโจรอีก แล้วก็จะตกนรกอีก

ตั้งแต่วันนั้นมา พระเตมีย์จึงแกล้งทำเป็นใบ้ ทำเป็นง่อยเปลี้ยเสียขา ไม่ขยับเขยื้อนร่างกาย เพื่อให้ทุกคนเข้าใจว่าตนพิการ จะได้ไม่ต้องเป็นกษัตริย์พระราชบิดาจะเอาขนมเอาของเล่นมาล่อ ก็ไม่สนใจ จะเอามาตมมาไต่เอาไรมากัด เอาไฟมาเผารอบตัวให้ร้อน เอาข้างมาทำท่าจะแทงก็เฉย ครั้นถึงวัยหนุ่ม เอาสาวๆ สวยๆ มาล่อก็เฉย เพราะคำนึงถึงภัยในนรก หิริโหดดับปะเกิดขึ้นเต็มที่ จึงมีความอดทนอยู่ได้

นานวันเข้าพระราชบิดาเห็นว่า ถ้าเอาพระเตมีย์ ไว้ก็จะเป็นกาลกิณีแก่บ้านเมือง จึงสั่งให้คนนำไปประหารเสียนอกเมือง เมื่อออกมาพ้นเมืองแล้ว พระเตมีย์ ก็แสดงตัวว่าไม่ได้พิการแต่อย่างใด มีพลังกำลังสมบูรณ์พร้อม แล้วก็ออกบวชต่อมาพระราชบิดา ญาติพี่น้อง ประชาชนก็ได้ออกบวชตามไปด้วย และได้สำเร็จ ฌานสมาบัติกันเป็นจำนวนมาก

๒. ต้องรู้จักเข็ดอารมณ์ที่มากกระทบนั้นให้สูงขึ้น คือนึกเสียว่าที่เขาทำแก่เราอย่างนั้นนะดีแล้ว เช่น เขาต่อก็นึกเสียว่าดีกว่าเขาตี เขาตีก็นึกเสียว่าดีกว่าเขาฆ่า เมียที่มีชู้ยังดีกว่าเมียที่ฆ่าผ้า ผัวมีเมียน้อยกว่าก็ยิ่งดีกว่า ผัวที่ฆ่าเมียเพราะเห็นแก่หญิงอื่น ถ้าเปรียบกับการชกมวย การสู้แบบนี้ก็คือการหลบหมัดของคู่ต่อสู้โดยวิธีหมอบลงต่ำ ให้หมัดเขาคร่อมหัวเราไปเสียเราไม่เจ็บตัว ตัวอย่างในเรื่องนี้ ดูได้จากพระปुณณะเถระ

พระปุณณะเดิมเป็นชาวสุนาปรันตะ ไปค้าขายที่เมืองสาวัตถี ได้ฟังเทศน์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงออกบวช ครั้นบวชแล้วการทำสมาธิภาวนาไม่ได้ผล เพราะไม่คุ้นกับสถานที่ ท่านคิดว่าภูมิอากาศที่บ้านเดิมของท่านเหมาะกับตัวท่านมากกว่า จึงทูลลาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสถามว่า “เธอแน่ใจหรือปุณณะ คนชาวสุนาปรันตะนั้นดุร้ายมากนัก ทั้งหยาบคายด้วย เธอจะทนไหวหรือ”

“ไหวพระเจ้าข้า”

“นี่ปุณณะ ถ้าคนพวกนั้นเขาตาเธอ เธอจะมีอุบายอย่างไร”

“ข้าพเจ้าก็คิดว่า ถึงเขาจะตา ก็ยังดีกว่าเขาตบต่อยด้วยมือพระเจ้าข้า”

“ถ้าเผื่อเขาต่อยเออละ ปุณณะ”

“ก็ยิ่งดีพระเจ้าข้า ดีกว่าเขาเอาก้อนดินขว้างเอา”

“ก็ถ้าเขาเอาก้อนดินขว้างเออละ”

“ข้าพระองค์ก็จะคิดว่า ก็ยิ่งดีพระเจ้าข้า ดีกว่าเขาเอาไม้ตะพดตีเอา”

“เออ ถ้าเผื่อเขาหวดด้วยตะพดล่ะ”

“ก็ยิ่งดีพระเจ้าข้า ดีกว่าถูกเขาแทงหรือฟันด้วยหอกดาบ”

“เออละ ถ้าเผื่อคนพวกนั้นเขาจะฆ่าเธอด้วยหอกด้วยดาบล่ะ ปุณณะ”

“ข้าพระองค์ก็จะคิดว่า มันก็เป็นการดีเหมือนกันพระเจ้าข้า”

“ดีอย่างไร ปุณณะ”

“ก็คนบางพวกที่คิดอยากตาย ยังต้องเสียเวลาเที่ยวแสวงหา ศัสตราวุธมาฆ่าตัวเอง แต่ข้าพระองค์มีโชคดีกว่าคนพวกนั้น ไม่ต้องเสียเวลาไปเที่ยวหา ศัสตราวุธอย่างเขา”

“ดีมาก ปุณณะ เธอคิดได้ดีมาก เป็นอันตกลง เรานุญาตให้เธอไปพำนักทำความเพียรที่ตำบลสุนาปรั้นตะได้”

พระปุณณะกลับไปเมืองสุนาปรั้นตะแล้ว ทำความเพียร ในไม่ช้าใจก็หยุดนิ่ง เข้าถึงพระธรรมกายไปตามลำดับ จนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

นี่คือเรื่องของพระปุณณะ นักอดทนตัวอย่าง ซึ่งอดทนได้โดยวิธีเซ็ดอารมณ์ที่มากกระทบนั้นให้สูงขึ้น

๓. ต้องฝึกสมาธิมากๆ เพราะทั้งขันติและสมาธิเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกัน ขันติจะหนักแน่นก็ต้องมีสมาธิมารองรับ สมาธิจะก้าวหน้าที่ต้องมีขันติเป็นพื้นฐาน ขันติอุปมาเหมือนมือซ้าย สมาธิอุปมาเหมือนมือขวา จะล้างมือ มือทั้งสองข้างจะต้องช่วยกันล้าง จึงจะสะอาดดี

มีตัวอย่างของผู้มีความอดทนเป็นเลิศอีกท่านหนึ่ง คือพระโกลมสนาคเถระ

พระโกลมสนาคเถระ เป็นพระที่ทำสมาธิจนสามารถระลึกชาติได้แต่ยังไม่หมดกิเลส วันหนึ่งท่านนั่งสมาธิอยู่กลางแจ้ง พอถึงตอนเที่ยงแดดส่องเหนือไหล่ท่วมตัวท่าน พวกลูกศิษย์จึงเรียนท่านว่า

“ท่านขอรับ นิมนต์ท่านนั่งในที่ร่มเถิด อากาศเย็นดี”

พระเถระกล่าวตอบว่า

“คุณ ฉันนั่งในที่นี้ เพราะกลัวต่อความร้อนนั่นเอง”

แล้วนั่งพิจารณาเวจิมหานรกเรื่อยไป เพราะเคยได้ตกนรกมาหลายชาติ เห็นว่าความร้อนในอเวจีที่เคยตก ร้อนกว่านี้หลายร้อยหลายพันเท่า ท่านจึงไม่ลุกหนี ตั้งใจทำสมาธิต่อไป จนในที่สุดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

พวกเราควรนำมาเป็นข้อคิดเตือนใจว่า

“ที่อ้างร้อนนักหนาวนัก ขี้เกียจภาวนา ระวังจะไปร้อนหมกไหม้ในอเวจี หนาวเสียกระดูกในโลกันต์”

อานิสงส์การมีความอดทน

๑. ทำให้กุศลธรรมทุกชนิดเจริญขึ้นได้
๒. ทำให้เป็นคนมีเสน่ห์ เป็นที่รักของคนทั้งหลาย
๓. ทำให้ตัดรากเหง้าแห่งความชั่วทั้งหลายได้
๔. ทำให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกอิริยาบถ
๕. ชื่อว่าได้เครื่องประดับอันประเสริฐของนักปราชญ์
๖. ทำให้ศีลและสมาธิตั้งมั่น
๗. ทำให้ได้พรหมวิหารโดยง่าย
๘. ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่าย

“บุคคลอดทนต่อคำของผู้สูงกว่าได้ เพราะความกลัว อดทนถ้อยคำของผู้เสมอกันได้ เพราะเหตุแห่งความแฉ่งดี ส่วนผู้ใดในโลกนี้ อดทนต่อคำของคนเลวกว่าได้ สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวว่า ความอดทนนั้นสูงสุด”

(สร้งคชาดก) ขุ. ชา. จตตافیส. ๒๗/๒๔๖๐/๕๓๘